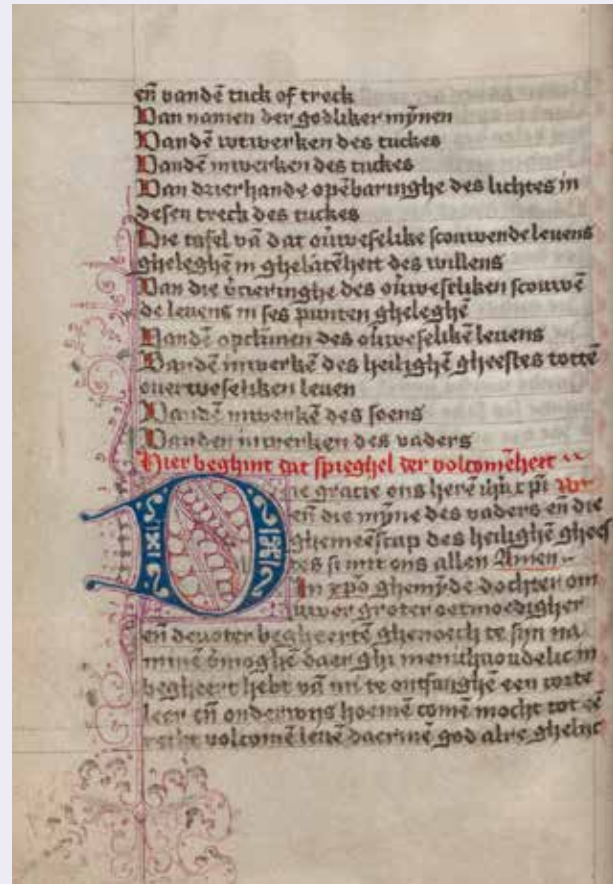

Een 'transfer' naar de franciscaanse observantie

Hendrik Herp († 1477) is de auteur van de *Spieghel der volcomenheit* (1455-1460), een opvallend succesvol handboek voor aspirant-mystici. In zijn werk leidt hij de lezer door alle stadia van de mystieke opgang: van de afkeer van aardse geneugten tot de vereniging van de ziel met God. Hoewel *de Spieghel* veel lezers binnen de Moderne Devotie bereikte, had Hendrik Herp juist een aantal jaren voordat hij de bestseller schreef afscheid genomen van de beweging.

Te ambitieus voor de Moderne Devotie?

Na een studie aan de Leuvense universiteit begon Hendrik Herp zijn religieuze loopbaan bij de Broeders van het Gemene Leven. Daar ontpopte hij zich al snel tot een initiatiefrijk en inspirerend leidsman. In 1445 had hij als *rector de leiding over het Delftse *fraterhuis Hieronymusdal en stond hij bekend als begaafd prediker. Ook de notabelen in Gouda kenden zijn reputatie, want zij besloten Herp te vragen om de leiding op zich te nemen van het noodlijdende Collatiehuis, dat tijdelijk onder hun bewind stond. Uit zijn reactie blijkt dat Herp niet terugschrok voor controverses: ondanks tegenstand van zijn Delftse medebroeders en zonder toestemming van het *Zwolse Colloquium antwoordde Herp positief. Nadat Dirc van Herxen en een aantal andere leiders van het Zwolse Colloquium waren langsgekomen om de boel te sussen, betrok Herp samen met twee priesters en een broeder in opleiding het huis aan de Spieringstraat, midden in het bloeiende Gouda. Herp wist met zijn *collaties aansluiting te vinden bij de Gouwenaars, die zich in een direct aan de straat gelegen vertrek op een geleend zitkussen installeerden om naar hem te luisteren. De collaties waren zo populair dat de broeders extra kussens moesten kopen. Ondanks de succesvolle herstart van de Goudse Collatiebroeders bleef Herp steeds actief op zoek naar manieren om zijn ambities waar te maken. Een paar honderd meter van het Collatiehuis bevond zich een *minderbroederklooster dat kort tevoren tot de franciscaanse *observantie was overgegaan.

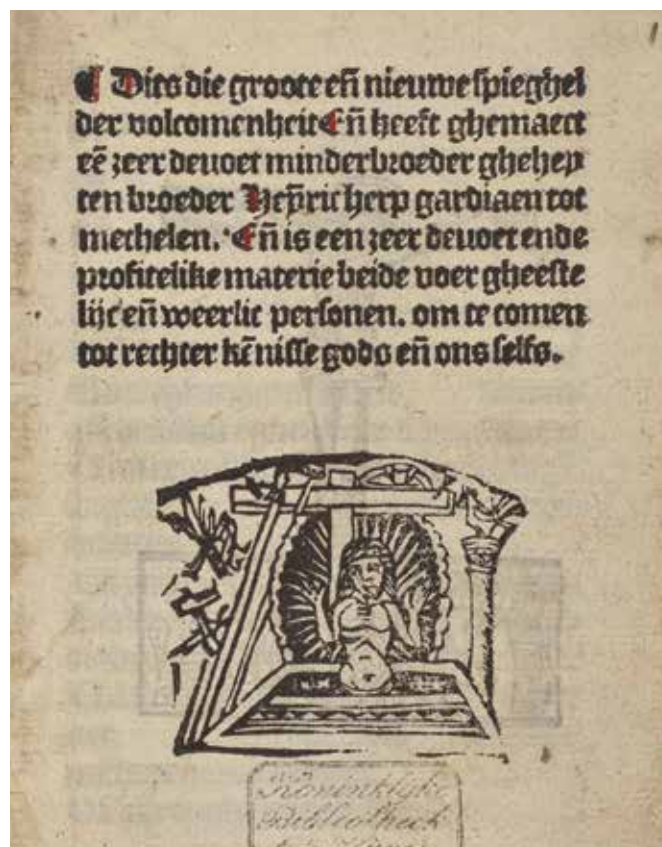

› Vroegste handschrift van Herps *Spieghel der volcomenheit*, uit 1462.

Dit was bovendien het eerste klooster in de Nederlanden dat zich bij de hervormingsbeweging binnen de minderbroederorde aansloot. Het klooster werd een uitvalsbasis van deze hervormingsbeweging. De minderbroeders, onder wie vooraanstaande leiders als Jan Brugman, moeten veel gepreikt hebben in Gouda. De jonge dynamische beweging maakte een onuitwisbare indruk op Herp, en Herps leiderschapskwaliteiten én intellect vermoedelijk ook op de minderbroeders. In 1450 verliet Herp Gouda om naar Rome af te reizen en aldaar tot de franciscaner orde toe te treden.

Schrijver en prominent minderbroeder-observant

Na zijn overstap naar de franciscaanse observantie maakte Herp snel carrière. Bij terugkomst in de Nederlanden werd hij aangesteld als *gardiaan van het minderbroederklooster in Mechelen en in 1470 kreeg hij als provinciaal vicaris de leiding over alle kloosters van de Keulse provincie, waaronder ook de Nederlanden vielen. Daarnaast begon hij met het schrijven van preken en traktaten in het Latijn. De *Spiegel* is het enige werk dat hij in het Nederlands schreef. In eerste instantie voldeed Herp met zijn handboek aan de vraag van een vrouw in de wereld, vermoedelijk een biechtdochter (een vrouw die hij van spirituele raad voorzag). Zij had hem herhaaldelijk gevraagd of hij een beknopte uitleg en handleiding om tot een volmaakt leven te komen voor haar op schrift kon stellen. Het werd een helder opgezette tekst die een breed publiek bediende. De populariteit valt af te lezen aan de 26 handschriften met (een deel) van de Middelnederlandse tekst en aan de verschillende gedrukte edities. In 1501 verscheen de eerste Nederlandstalige druk te Antwerpen bij de weduwe van Roland van den Dorpe, de eerste vrouwelijke drukker van de Lage Landen. Het feit dat een kleine eeuw nadat Herp zich aan het schrijven van de *Spiegel* had gezet zijn boek in een breed scala aan talen voorhanden was – Duits, Latijn, Italiaans, Spaans, Portugees en Frans – wijst bovendien op een brede Europese belangstelling.

› Titelblad van de eerste druk van Herps *Spiegel der volcomenheit*.

De Duitse vertaling van de *Spiegel* kwam nog tijdens Herps leven tot stand (tussen 1466 en 1473) in de context van de hervormingsbeweging binnen de orde van de dominicanen. Door het proces van verkloostering speelde het observantiestreven ook in de Moderne Devotie een steeds grotere rol, en het streven naar een zuiver geestelijk leven was vaak belangrijker dan de orde waartoe men behoorde. De vrouwen in het Jerichoklooster, bijvoorbeeld, schreven niet alleen Herps *Spiegel* af, zij lieten zich ook inspireren door preken van minderbroeders-observanten uit het nabijgelegen en door Herp gestichte klooster Boetendaal. Het is dus niet vreemd dat een tekst die binnen de franciscaanse observantie ontstond ook geliefd werd onder Moderne Devoten. Of Herp de *Spiegel* ook had kunnen schrijven als hij bij de Broeders van het Gemene Leven was gebleven, is gezien de ambivalente houding van de Moderne Devotie tegenover mystiek maar de vraag. ◀